

A SZERZŐ ELŐSZAVA

Ellenlábasai többször is nyilvánosan Jézusnak szegezték a kérdést: „Milyen tekintéllyel szólsz és cselekszel?” Ő sohasem adott nekik közvetlen választ, ám ez a kérdés maga is elgondolkodtató. Valójában azt kérdezték Jézustól, hogy „ki a cselekedeteid valódi szerzője?” Jézus egész élete és szolgálata adta meg az egyetlen lehetséges választ erre a kérdésre. Isten maga cselekedett a Názáreti Jézus életében. Tekintélyét azzal az isteni személlyel fennálló kapcsolatára alapozta, akit bensőségesen „Atyjának” hívott.

Az Egyház élete arra irányul, hogy hirdesse Jézus Krisztusnak, az Isten Igéjének a misztériumát. Tekintélyét illetően az Egyház is Istentől, az élet szerzőjétől függ: nem birtokolja jobban ezt a tekintélyt Jézusnál. Valójában a tekintély egyáltalán nem is birtokolható. A tekintély egy kapcsolat minőségéhez tartozik hozzá. Ezzel magyarázható, hogy mindig veszélyt is hordoz magában, ha az Egyház a tekintélyére hivatkozik. A veszély abból a félreértésből ered, hogy a tekintély személyekben (pl. egyházi előljárók), vagy tárgyakban (pl. a Biblia) rejlik. Megtévesztő, ha így beszélünk a tekintélyről, mert alaposabb vizsgálódásból kiderül, hogy a tekintély inkább *kapcsolat*, mint személy vagy tárgy.

A hétköznapi életben egy személy csak olyan mértékben lehet hatékony tekintély, amennyire tekintélyét a vele kapcsolatban állók elismerik. Például tanárként csak annyiban számítok tekintélynek az előadásaimon, amennyiben a diákjaim elismerik a hozzáértésemet. Hiába van egyetemi diplomám, ha úgy tekintenének rám, mint egy diletvánusra, elveszíthetném tekintélyemet az ő szemükben. A tekintély a kapcsolatunk jellegében valósul meg, bár objektív értékforrásból ered. Hasonló

mondható el a vallási tekintélyről is. Ha az emberek úgy viszonyulnak a Szentíráshoz, a hitvalláshoz, vagy egy egyházi előjáróhoz, hogy elismerik azok tekintélyét, akkor ez a tekintély – e közösségben – hatékonyan kifejezésre jut. A tekintély így mindig több alany közötti kapcsolatrendszerben válik valósággá: a tekintélyt elismerő, és a tekintélyt kinyilvánító szubjektumok között. A minket itt szorosabban érdeklő vallási tekintélyek végső soron Isten tekintélyének véges közvetítői, amelyeket a hit által ismer el tekintélynek a hívő ember.

Ez a könyv az Egyház tekintélyéről szól. Különösképpen is annak szenteli figyelmét, hogy a tekintély hogyan áll kapcsolatban a keresztény hittel, és a teológia számára jelentős fórumokkal, amelyek felölelik a Szentírást, a Szentagyományt, a pápákat és a püspököket, a hitvallásokat és a tanítást, a teológusokat és az egész hívő népet. Egy ilyen terjedelmű bevezető tankönyv természetesen nem térhet ki a tekintélygyakorlás számos részletkérdésére az egyházkormányzatban vagy az Egyház szentségi és liturgikus élete területén.

A kereszténység történetében sajnálatosan bekövetkezett több, kisebb-nagyobb egyházszakadás annak a következménye, hogy nem született időben kellő egyetértés a hitéleti tekintély megfelelő forrásairól, vagy annak helyes gyakorlásáról. Előfordult, hogy kijátszották a Szentírás tekintélyét a Szentagyomány tekintélyével szemben; avagy a Tanítóhivatal tekintélyét (pl. pápa és püspökök) a teológusokkal vagy a laikus hívőkkel szemben. Az egészséges katolikus tekintélyfelfogás képes összefogni ezeket a szembenállásokat, és rámutat arra, hogy a különböző tekintélyformák hogyan hatnak egymásra és hogyan egészítik ki egymást az Egyház küldetésében.

A különböző témákat a II. Vatikáni Zsinat alapján fogjuk vizsgálni. Az 1962 és 1965 között tartott II. Vatikáni Zsinat olyanira mozgásba hozta a katolikus gondolkodást, hogy ilyes-

mire a XVI. század óta nem volt példa. A zsinat nemcsak a hivatalosan kihirdetett, tizenhat dokumentum által fejtette ki a hatását, hanem azáltal az új teológiai értelmezési keret által is, amelyet a jelenkori egyházi élet átgondolására felkínált. Az új keret olyan kapcsolódási pontokat is figyelembe vett, amelyek ott jöttek létre, ahol korábban csak szembenállásokat feltételeztek. Hajdan a modern tudomány és a történetkritikai kutatás megjelenését komoly fenntartásokkal fogadták – most a zsinat felszólított a modern tudományok komolyan vételére, valamint a történeti kutatások eredményei felé való nyitottságra. Valaha a papságot és a hívő népet két külön „osztálynak” tekintették, ahol a laikusok feladata arra korlátozódott, hogy engedelmeskedjenek a papságnak – most a zsinat aktív együttműködésre szólította fel őket, arra építve, hogy mindannyian krisztushívők (*christifideles*). Korábban a teológusok feladata kimerült abban, hogy megmagyarázzák az Egyház hivatalos tanítását a laikus híveknek – most Isten Igéjének szolgálatában a püspöknek és a teológusnak egymást kölcsönösen kiegészítő feladata van. Egykor a világot csupán veszélyek forrásának tekintették – most a zsinat meglátta a világban Isten kegyelmének működését, és a tiszteletteljes párbeszéd lehetőségét is.

A katolikus hit értelmezésének ezen új kerete a múlt és a jelen szempontjainak kiegyensúlyozására törekedett. Ez a két szempont már a zsinaton is formát öltött: egyrészt jelen volt az eltökéltség, hogy az Egyházat kommunikációképesse tegyék olyan területeken, ahol hite és gyakorlata már nem volt érthető a kortárs világ számára; másrészt jelen volt az igény, hogy visszatérjenek a kereszténység forrásaihoz, és ezáltal újra felfedezzék a Szentírás és a korai Egyház lendületes látásmódját a keresztény életéről, amelyet az újkori katolicizmus hagyott feledésbe merülni.

Az, hogy ez a könyv a II. Vatikáni Zsinat alapján íródott, nem azt jelenti, hogy az általunk tárgyalt kérdésekre csak a zsinat dokumentumaitól várjuk a választ. A zsinat maga is egyszerre volt nyitott a múlt és a jövő felé. A zsinati alap inkább azt jelenti számunkra, hogy a II. Vatikáni Zsinat tanítása *megbízható* értelmezési keretet nyújt a tanítás tekintélyi megalapozásával kapcsolatos kérdéseink megtárgyalásához.

A könyv alapvetően három részre tagozódik. Az első rész a hitletétemény (*depositum fidei*) tekintélyével kapcsolatos kérdéseket vizsgálja a Római Katolikus Egyházon belül. Katolikus felfogás szerint a Szentírás központi jelentőségű az Egyház életében, azonban a Szentírás tekintélye nem független az Egyház életétől, így a hagyománytól sem. A második rész azoknak a tekintélyére irányítja figyelmünket, akik hivataluknál fogva tanítanak a Katolikus Egyházban: a pápára és a püspökökre. A katolikusok Tanítóhivatalnak nevezik a pápa és a püspökök különleges tanítói tekintélyét. Végül, a harmadik rész egy elhanyagolt témát vesz górcső alá, nevezetesen azt a különleges tekintélyt, amelyet a világi hívek és az egész hívő közösség birtokol a keresztségből fakadóan. A II. Vatikáni Zsinat a „hitérzék”, a *sensus fidelium* ősi teológiai témájának tárgyalása során foglalkozott ezzel a kérdéssel.

Az „újszolasztikus” időszakban (közel egy évszázadon keresztül) a teológusok tekintélyét kizárólagosan a Tanítóhivatalhoz kapcsolták. A II. Vatikáni Zsinat előtt általános vélemény volt, hogy a teológusok feladata csupán a hivatalos egyházi tanítás magyarázata. Egy ősbibb szemlélet szerint a teológusok munkája kapcsolódik Isten egész népének hitbeli megvilágításaihoz is. Az utolsó részben a teológusok szerepével is foglalkozunk, valamint azzal a kényes kérdéssel, hogy mi történik akkor, ha valaki úgy érzi, hogy nem tud azonosulni az Egyház tanításának valamely elemével.

Reményeim szerint ez a bevezetőnek szánt tankönyv hasznosnak bizonyul majd mind egyetemi teológiai kurzusokon, mind a laikusok szolgálatában, különböző képzési programok keretében. Azoknak az olvasóknak, akik szakirodalmi hivatkozásokkal együtt szeretnék mélyebben megismerni azokat a szerteágazó témákat, amelyeket a jelen kötet második és harmadik része tárgyal, figyelmébe ajánlom korábbi szakmaibb hangú munkámat.¹ Jelen kötet célja nem az aprólékos akadémikus kidolgozottság volt, hanem hogy közérthető módon és szintézist teremtve mutassam be a kinyilatkoztatásról és az Egyház tanítói tekintélyéről szóló alapvető meglátásokat. Mindegyik fejezet egy-egy teológiai nézőpontot kínál a téma feldolgozásához.

A függelékben minden fejezethez csatoltunk egy vázlatos áttekintést valamely kapcsolódó, de még le nem zárt teológiai kérdésről. Régi keletű a katolikus teológiában a *quaestiones disputatae* (a vitatott kérdések) számontartásának a pedagógiai módszere. Ez a műfaj a középkori egyetemeken alakult ki, ahol felismerték, hogy egy tekintéllyel rendelkező szöveg gondos olvasása (*lectio*) élénk vitákat válthat ki a szöveg pontos értelmezésével kapcsolatban. Így a *lectio* lehetőséget kínált a *disputatio*-ra, amelynek során különféle értelmezésekről eshetett szó a *studium* során. Marie-Dominique Chenu OP, a kiváló teológus-történész írja a *disputatio* jelentőségéről:

„Ettől a ponttól kezdve jutnak szerephez az érvek (*pro*) és az ellenérvek (*contra*); nem azért, hogy azonnali választ kapjanak, hanem azért, hogy a *dubitatio* (kétkedés) aktusával a keresést a végső határokig fokozzák. Kielégítő magyarázatot csak azzal

¹ RICHARD R. GAILLARDETZ: *Teaching with Authority: A Theology of the Magisterium in the Church* (Tekintéllyel tanítani: a Tanítóhivatal teológiája az Egyházban), The Liturgical Press, Collegeville, 1997.

a feltétellel adnak, hogy tovább folytatják a keresést addig, amíg meg nem találják a kétely okát.”²

Ez a vitakultúra alapvetően fontos a teológiai munka elevenségéhez. Bár egy ilyen könyv nem vállalkozhat arra, hogy elmélyedjen a kortárs viták problematikájában, az olvasónak mégis jogos igénye, hogy képet alkosson egy-egy ilyen vita jellegéről. A példaként kiválasztott vitatott kérdések vázlatos összefoglalása megismertetheti az olvasót a mai teológia – egyházi élettel együtt járó – konstruktív feszültségeivel.

² M. D. CHENU: *Toward Understanding Saint Thomas*, Henry Regency, Chicago, 1964, 48.